

# ПЫТАННІ НАВУКОВА-МАСТАЦКАГА СПАСЦІЖЭННЯ СВЕТУ Ў ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ МАКСІМА БАГДАНОВІЧА

НАТАЛЛЯ ПЫСКО

**Анатацыя:** На прыкладзе паэтычных, публіцыстычных і літаратурна-крытычных твораў Максіма Багдановіча разглядаецца асэнсаванне ім суадносін мастацкага і навуковага спасціжэння свету. Прасочваецца сувязь поглядаў Багдановіча з палажэннямі сучасных яму школ і аўтараў.

**Ключавыя словы:** мастацтва, паэзія, навука, светапогляд, Максім Багдановіч.

## ISSUES OF SCIENTIFIC AND ARTISTIC WORLD DISCERNMENT IN THE CREATIVE HERITAGE OF MAKSIM BAHDANOVIČ

**Abstract:** The author discusses Maksim Bahdanovič's comprehension of the ratio between artistic and scientific world discernment based on his poetic, non-fiction and literary-critical works. The article also reveals the linkage of Maksim Bahdanovič's principles with provisions of contemporary schools and authors.

**Keywords:** Art, Poetry, Science, World View, Maksim Bahdanovič.

У спадчыне Максіма Багдановіча досыць значнае месца адведзена пытанням суадносін навуковага і мастацкага светапогляду. Так, у няскончаным артыкуле “Паэзія геніяльнага вучонага” (1911), прысвечаным Міхаілу Ламаносаву, ён прыходзіць да высновы, што няма прычын, па якіх паэзія і навука не маглі б ісці ў адным кірунку. У гэтым сэнсе Багдановіч як *“узбудзіўшую некаторыя надзеі”* (1993: 196) характарызуе французскую школу “навуковай паэзіі”.

Зацікаўленасць паэта гэтай школай была выклікана агульнасцю іх поглядаў на неабходнасць тэматычнага абнаўлення паэзіі, увядзення ў яе вобразаў сучаснасці. Акрамя таго, аўтар “Вянка” асаблівасцямі сваёй індывідуальнасці: філасафічнасцю, увагай да фармальнай дасканаласці твораў, працай над развіццём верша – адпавядаў ідэалу паэта, які вылучалі прыхільнікі “навуковай паэзіі”. Для яго разам з верленаўскім “Музыкі перш за ўсё” не менш важным з’яўляўся абгрунтаваны прадстаўнікам школы прынцып “Думкі перш за ўсё”. Пра гэта гавораць у тым ліку назвы яго цыклаў вершаў (“Думы”, “Вольныя думы”) і заўвагі ў літаратуразнаўчых працах. Напрыклад, як пазітыўны бок вершаў Уладзіміра Самійленкі Багдановіч адзначае тое, што яны *“прайшлі праз горан думкі”* (1993: 206). З іншага боку, аналізуючы творы Грыцькі Чупрынкі, ён канстатуе, што метады творчасці гэтага аўтара *“палярныя і варожыя строгай абдуманасці, уважлівай ацэнцы”* (1993: 323). І ў той жа час заўважае, што Чупрынка – паэт *“разумовы, галаўны”* (1993: 330), *“інтуітыўнага элемента ў яго ў змесце мала, а чыста-мазгавога <...> нашмат больш”* (1993: 330).

Пытанне аб наяўнасці не толькі эмацыянальнага, але і рацыянальнага элемента ў творчасці, якое закранае Багдановіч, неаднойчы ўзнімалася даследчыкамі ў дачыненні да яго ўласнай мастацкай практыкі (гл. Стральцоў, 1969; Кабаковіч, 1978; Гарадніцкі, 2011 і інш.). Разгляд названай праблемы праз прызму прынцыпаў школы “навуковай паэзіі” дазваляе ўбачыць яе яшчэ ў адным ракурсе. Прыхільнікаў гэтага руху займалі суадносіны розуму і інтуіцыі, свядомага і падсвядомага як у творчасці, так і ў навуковай дзейнасці. У працы “Навуковая паэзія” (1909) галоўны тэарэтык школы Рэнэ Гіль робіць спробу падрабязнага аналізу натхнення. Яго выснова аб тым, што натхненне аднолькава неабходнае як у мастацтве, так і ў навуцы, а ўсе вялікія адкрыцці былі зроблены сілай інтуіцыі, хаця зыходнымі пунктамі для іх былі пэўныя наяўныя дадзеныя, падтрымана Багдановічам у артыкуле, прысвечаным Ламаносаву: *“У паэзіі асноўнай стыхіяй з’яўляецца інтуіцыя, а ў навуцы – лагічнае абстрактнае разважанне... Але ж гэта апошняе не чужое і паэтычнай творчасці, а інтуіцыя і ў навуковых адкрыццях адыгрывае буйную ролю”* (1993: 195). Такім чынам, і

прадстаўнікі школы “навуковай паэзіі”, і беларускі аўтар сыходзіліся на думцы аб пэўнай раўнавазе, гармоніі эмацыянальнага і рацыянальнага элементаў як у навуковай дзейнасці, так і ў мастацкай творчасці.

Прыхільнікам такога ж падыходу быў і рускі пісьменнік Андрэй Белы. *“Вартасць мастацкага твора не можа вызначыцца ні разумнасцю, ні эмацыянальнасцю яго. У мастацкім творы мы маем і тое, і другое. <...> Дваітасць існага паміж розумам і пачуццём знікае пры сузіранні мастацкіх вобразаў”* (1994: 104), – лічыў прадстаўнік другой хвалі рускага сімвалізму, які быў захоплены ідэяй паяднання навуковага і мастацкага мыслення і ў сваёй уласнай паэтычнай і літаратуразнаўчай дзейнасці імкнуўся да спалучэння прыродазнаўчых і гуманітарных ведаў. Адметна, што Багдановіч і Белы сыходзіліся не толькі ў поглядзе на сутнасць мастацкага вобраза, сам прынцып стварэння яго, наогул метады працы творцы, для якога характэрны дуалізм розуму і пачуцця (Багдановіч афарыстычна апісаў гэты працэс у паэме “Вераніка”, дзе сказана пра нараджэнне верша ў душы паэта: *“Ён там кіпеў струёй живою, / Праз холад мыслі працякаў / І ў цвёрдых формах застываў, / Як воск гарачы пад вадою...”* (1992: 150)). Іх яднала і жаданне знайсці дакладны “механізм” аналізу, цвёрдую навуковую аснову для даследавання твораў. Так, адным з прыватных момантаў шырокай тэарэтыка-эстэтычнай праграмы Белага быў пастулат аб неабходнасці навуковай эстэтыкі, грунтам для якой былі б *“галоўныя элементы дакладнага метаду: назіранне, апісанне і эксперымент”* (1994: 121). А своеасаблівым прыкладам паяднання Багдановічам навукі і паэзіі можна лічыць яго чарнавы накід “Імкненне знайсці метады навуковай крытыкі”, дзе ён даводзіць перспектыўнасць уключэння статыстычных дадзеных у арсенал даследчыка літаратуры і піша аб неабходнасці такой крытыкі, якая б не толькі абаяралася на асабісты густ, але і валодала *“той жа ступенню дакладнасці, як і сужэнні навукі”* (1993: 422).

Пазнейшыя даследчыкі, да прыкладу Боксер (1993), выказваліся аб тым, што прадстаўнікі школы “навуковай паэзіі” празмерна пашырылі гэта паняцце. У больш вузкім сэнсе тэрмін “навуковая паэзія” вызначаецца як разнавіднасць медытатыўнай лірыкі, аб’ект якой – навуковыя тэорыі, адкрыцці, гіпотэзы. Калі паглядзець на спадчыну Багдановіча ў гэтым ключы, то можна канстатаваць, што ў яго творах прысутнічаюць “навуковыя” вобразы і тэмы. Яскравы прыклад – верш “Успывае грамада сіфанафора...”, напісаны пад уплывам ідэй сацыялага і біялага Мікалая Ножына, якому Багдановіч прысвяціў асобны артыкул. Гэты факт, як і некаторыя іншыя (нататка з нагоды юбілею з дня нараджэння Галілея, артыкул “Народная адукацыя” са статыстычнымі выкладкамі, заўвага аб каштоўнасці навукова-папулярнага аддзела ў рэцэнзіі на

“Ежемесячный журнал”) ламаюць пэўны стэрэатып аб Багдановічу як чалавеку пераважна гуманітарнага складу, што замацаваўся ў многім з падачы бацькі паэта, які ў сваіх успамінах супрацьпаставіў яго брату-матэматыку (Богданович, 1965). Дарэчы, схільнасць да матэматыкі ў родзе Багдановічаў знайшла адлюстраванне і ў паэта, які імкнуўся да абсалютнай дакладнасці пры напісанні цвёрдых формаў.

Усё сказанае яшчэ раз пераканаўча сведчыць пра творчы і чалавечы ўніверсалізм Багдановіча, шырыню яго светапогляду. У сваім імкненні спалучыць у мастацкай практыцы розныя галіны ведаў і культуры Багдановіч паўстае як таленавіты творца сапраўднага рэнесанснага ўзроўню: мастак і мысляр у адной асобе.

### ***Бібліяграфія***

1. Багдановіч, Максім (1992). *Поўны збор твораў: у 3 т. Т. 1.* Мінск: Навука і тэхніка.
2. Багдановіч, Максім (1993). *Поўны збор твораў: у 3 т. Т. 2.* Мінск: Навука і тэхніка.
3. Белый, Андрей (1994). *Символизм как миропонимание.* Москва: Республика.
4. Богданович, Адам (1965). *Материалы к биографии Максима Адамовича Богдановича.* Минск: Наука и техника.
5. Боксер, Оскар (1993). *История поэзии о науке.* Шуя: Издательство Шуйского педагогического института.
6. Гарадніцкі, Яўген (2011). “Мастацкі свет Максіма Багдановіча: сінтэз гістарычных эпох і культур”, *Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: Матэрыялы X міжнароднай навуковай канферэнцыі.* Мінск: Выдавецкі цэнтр БДУ.
7. Кабаковіч, Ала (1978). *Паэзія Максіма Багдановіча: Дыялектыка рацыянальнага і эмацыянальнага.* Мінск: Навука і тэхніка.
8. Стральцоў, Міхась (1968). *Загадка Багдановіча.* Мінск: Беларусь.
9. Rene Ghi1. *De la Poesie scientifique*, Collection «L'Esprit du temps», Gastien-erge editeur. Paris..